

Opinia Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego w sprawie: „Energia czynnikiem rozwoju i pogłębienia procesu przystąpienia Bałkanów Zachodnich do UE”

(opinia z inicjatywy własnej)

(2016/C 032/02)

Sprawozdawca: Pierre-Jean COULON

Dnia 19 lutego 2015 r. Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny postanowił, zgodnie z art. 29 ust. 2 regulaminu wewnętrznego, sporządzić opinię z inicjatywy własnej w sprawie:

„Energia czynnikiem rozwoju i pogłębienia procesu przystąpienia Bałkanów Zachodnich do UE”

(opinia z inicjatywy własnej).

Sekcja Stosunków Zewnętrznych, której powierzono przygotowanie prac Komitetu w tej sprawie, przyjęła swoją opinię dnia 10 września 2015 r.

Na 511. sesji plenarnej w dniach 6–8 października 2015 r. (posiedzenie z dnia 8 października) Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny stosunkiem głosów 145 do 2 (1 osoba wstrzymała się od głosu) przyjął następującą opinię:

1. Wnioski i zalecenia

1.1. EKES, nawiązując do obrad Forum Społeczeństwa Obywatelskiego Bałkanów Zachodnich, które odbyło się w Belgradzie w dniach 2 i 3 czerwca 2015 r., „[wzywa], aby jeszcze bardziej wzmocnić Wspólnotę Energetyczną, której celem jest rozszerzenie dorobku prawnego UE na kraje objęte procesem rozszerzenia i polityką sąsiedztwa, oraz ściślej zintegrować ją z projektem unii energetycznej; energia powinna być czynnikiem rozwoju i połączeń międzysystemowych w regionie, a obywatele Bałkanów Zachodnich powinni mieć klarowny obraz korzyści ekonomicznych i środowiskowych wynikających z przystąpienia do UE”.

1.2. Projekt unii energetycznej w dziedzinie połączeń międzysystemowych powinien uwzględniać Bałkany Zachodnie.

1.3. Istniejącą infrastrukturę do przesyłu i dystrybucji gazu należy wykorzystywać w sposób optymalny; należy wdrożyć technikę odwrócenia przepływu. W odniesieniu do potencjalnych nowych struktur nie można pominąć żadnego badania:

— gazociąg Turkish Stream,

— połączenie między Azerbejdżanem a Włochami – TAP (Trans Adriatic Pipeline),

— rurociąg IAP (Ionian Adriatic Gas Pipeline) umożliwiający połączenie Albania–Czarnogóra–chorwackie wybrzeże Adriatyku–Bośnia i Hercegowina oraz połączenie z istniejącym rurociągiem chorwackim w Dugopolje.

Wyboru należy dokonać w sposób uzgodniony.

1.4. Niezależnie od zwiększenia możliwości krajowych należy zbadać kwestię zbiornika do solidarnego składowania gazu w regionie.

1.5. EKES z zadowoleniem przyjmuje wznowienie badań dotyczących utworzenia terminalu gazowego LNG (skroplony gaz ziemny) na Adriatyku i opowiada się za realizacją takiego projektu.

1.6. Niezbędne są inwestycje w dziedzinie odnawialnych źródeł energii. W tym celu muszą zostać wzmocnione sieci i połączenia międzysystemowe oraz powstać jasne i stabilne ramy prawne.

1.7. Bałkańskie podmioty społeczeństwa obywatelskiego należy systematycznie zrzeszać i włączać w spotkania Wspólnoty Energetycznej. Podstawową rolę powinien w tym kontekście pełnić EKES i jego partnerzy w poszczególnych krajach.

1.8. EKES wzywa do lepszej współpracy międzyregionalnej i do rozwoju projektów w dziedzinie energii, które są czynnikami wzmacniającymi stabilność regionalną i sprzyjającymi tworzeniu miejsc pracy.

1.9. Wśród elementów dorobku prawnego UE szczególne znaczenie ma dyrektywa w sprawie efektywności energetycznej, która musi być przedmiotem szczegółowych programów w odnośnych krajach. Należy dążyć do współpracy pomiędzy zainteresowanymi stronami w zakresie inteligentnych liczników i globalnych rozwiązań. Efektywność energetyczna oraz oszczędność energii są czynnikami pobudzającymi działalność przedsiębiorstw i przyczyniającymi się do tworzenia zarówno ekologicznych, jak i tradycyjnych miejsc pracy.

2. Wzmocnienie procesu przystąpienia do UE poprzez politykę energetyczną

2.1. Wśród 35 rozdziałów unijnego dorobku prawnego, koniecznych do przystąpienia nowego kraju do Unii, znajduje się rozdział 15 „Energia”, co potwierdza znaczenie tej kwestii. Został on już przeanalizowany w trakcie procesu przystąpienia Czarnogóry do UE i będzie wkrótce omawiany w ramach procesu przystąpienia Serbii. Należy jednak zaznaczyć, że w wielu innych rozdziałach uwzględnienie problematyki energetycznej jest konieczne lub bardzo przydatne. Kwestie energetyczne należy mieć na uwadze np. w dziedzinie rolnictwa, transportu, przedsiębiorczości, spraw społecznych, środowiska.

2.2. Region południowo-wschodniej Europy obejmuje państwa, które są już członkami UE, państwa oficjalnie kandydujące będące na różnych etapach procesu przedakcesyjnego oraz państwa potencjalnie kandydujące.

2.3. W ramach negocjacji w sprawie przystąpienia do UE należy zachęcać państwa kandydujące do jak najszybszego wdrożenia dorobku prawnego UE, aby ułatwić ich integrację z wewnętrznym rynkiem energii Unii Europejskiej, z korzyścią dla dobrobytu obywateli.

2.4. Nowa Komisja Europejska jako jeden ze swoich pierwszych priorytetów określiła utworzenie unii energetycznej: jeden z jej wiceprzewodniczących zajmuje się wyłącznie tą kwestią, a kilkunastu innych komisarzy jest w nią zaangażowanych. Ta unia energetyczna, o którą EKES zabiegał od wielu lat (zob. w szczególności TEN/493), wreszcie znalazła się na porządku dziennym. Nie może to jednak oznaczać wykluczenia już na początku dyskusji krajów, które mają dołączyć do Unii w perspektywie krótko- lub średnioterminowej. Zresztą we wspomnianej opinii odniesiono się do uwzględnienia tych krajów.

2.5. Ramy strategiczne unii energetycznej, opublikowane przez Komisję Europejską w dniu 25 lutego 2015 r., omówione w opinii TEN/570, są propozycją wzmocnienia Wspólnoty Energetycznej. Podkreślają konieczność bliższej integracji rynków energii UE i krajów Wspólnoty Energetycznej. Zawierają również wyraźne odniesienie do sygnatariuszy tej Wspólnoty w związku z zarządzaniem kryzysami dostaw. Na koniec zapowiadają regularną aktualizację projektów będących przedmiotem wspólnego zainteresowania w dziedzinie infrastruktury energetycznej, który to proces można obecnie rozszerzyć na projekty stanowiące przedmiot zainteresowania Wspólnoty w dziedzinie energii.

2.6. Należy znaleźć równowagę między energią ze źródeł tradycyjnych i odnawialnych. W tym celu trzeba w przypadku sieci elektroenergetycznych tworzyć połączenia międzysystemowe lub wzmacniać istniejące połączenia międzysystemowe z sieciami Unii. W odniesieniu do gazu, który jest ważną kwestią, należy zabezpieczyć dostawy poprzez solidarne połączenia międzysystemowe z Unią, ale także poprzez zbudowanie terminalu gazowego LNG. Ponadto nowe możliwości daje projekt gazociągu Turkish Stream, który zastąpił zarzucony projekt South Stream, podobnie jak projekty Trans Adriatic Pipeline (TAP) lub Ionian Adriatic Gas Pipeline (IAP). Należy przypomnieć, że region ten stanowi niemal obowiązkowy łącznik pomiędzy regionami produkcji (ropa naftowa, gaz) a regionami masowego zużycia w obrębie Unii. Jednak priorytetem powinno być wykorzystanie istniejącej infrastruktury, często niedostatecznie eksploatowanej. Należy promować wdrażanie odwróconego przepływu. W ramach podejścia energetycznego opierającego się na bezpieczeństwie dostaw energii wielkie gazociągi podatne na zagrożenia nie mogą być traktowane priorytetowo.

3. Potencjał ulepszenia zarządzania dzięki udziałowi społeczeństwa obywatelskiego

3.1. W dziedzinie energetyki, jak wykazano niedawno w opiniach Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego (TEN/562, TEN/570 itd.), zarządzanie ma zasadnicze znaczenie dla umożliwienia wyborów strategii energetycznej, koordynacji inwestycji, w szczególności w dziedzinie infrastruktury, wdrożenia solidarnych zachowań pomiędzy państwami lub dla zdefiniowania roli i udziału poszczególnych stron, w szczególności podmiotów społeczeństwa obywatelskiego (partnerzy społeczni, konsumenci, organizacje ekologiczne itp.).

3.2. Pod wieloma względami podwaliny takiego zarządzania istnieją od czasu utworzenia w lipcu 2006 r. Wspólnoty Energetycznej, obejmującej wszystkie kraje Bałkanów Zachodnich (Albania, Bośnia i Hercegowina, Chorwacja, Kosowo, była jugosłowiańska republika Macedonii, Czarnogóra i Serbia). W 2010 r. do Wspólnoty Energetycznej dołączyła Mołdawia, a w 2011 r. Ukraina. Gruzja kandyduje do przystąpienia do tej Wspólnoty. Należy również zauważyć, że rolę obserwatorów pełnią Norwegia i Armenia, ale także w szczególnym stopniu Turcja.

3.3. Celem traktatu jest rozszerzenie rynku wewnętrznego UE na południowo-wschodnią Europę i poza jej granice. Jego zadaniem jest:

- utworzenie stabilnych ram handlowych i prawnych sprzyjających inwestycjom zapewniającym bezpieczeństwo dostaw energii i kontrolę cen,
- utworzenie obszaru regulacji wymiany energii sieciowej,
- wzmocnienie solidarnych stosunków w celu zapewnienia bezpieczeństwa dostaw,
- uwzględnienie kwestii ekologicznych poprzez poprawę efektywności energetycznej i rozwój energii ze źródeł odnawialnych.

3.4. Należy stwierdzić, że wprawdzie intencje były szczytne, lecz postępy w ostatnich latach miały dość ograniczony zakres.

Ponadto w bardzo ograniczonym stopniu uwzględnia się aspekty społeczne dorobku prawnego UE w dziedzinie energii, które zawarto w traktacie. Nie uwzględniono szerszego wymiaru społecznego, co uniemożliwia włączenie społeczeństwa obywatelskiego w rozważania i działania Wspólnoty Energetycznej. Brak ustrukturyzowanej sieci organizacji w tej dziedzinie zubaża dialog i dyskusję.

3.4.1. Należy wykroczyć poza stosunki międzyinstytucjonalne między UE a państwami członkowskimi Wspólnoty Energetycznej, jak przewiduje proces tworzenia unii energetycznej proponowany przez Komisję Europejską. W związku z tym EKES powinien być elementem składowym tego rozszerzenia procedur poprzez włączenie do europejskiego dialogu energetycznego szeroko pojętej sytuacji energetycznej tego regionu.

3.4.2. Przyjęcie dorobku UE w dziedzinie energii oraz integracja na rynku wewnętrznym powodują znaczącą zmianę praktyki w zakresie cen energii, które powinny uwzględniać rzeczywiste koszty, a nie opierać się na polityce subwencjonowania cen.

3.4.3. W tym celu można wykorzystać struktury społeczeństwa obywatelskiego utworzone w procesie rozszerzenia, takie jak wspólne komitety konsultacyjne (z była jugosłowiańska republika Macedonii, który jeszcze nie działa; działające już komitety z Czarnogórą i Serbią – krajami kandydującymi, które rozpoczęły negocjacje akcesyjne) oraz Komitet Monitorujący ds. Bałkanów Zachodnich.

4. Fizyczny potencjał na rzecz nowego koszyka energetycznego

4.1. Wspomniano konieczność wzmocnienia międzysystemowych połączeń elektroenergetycznych wewnątrz regionu, jak i na zewnątrz, oraz dróg przesyłowych, w szczególności gazu ziemnego, oraz ewentualnie stworzenia terminalu LNG. Terminal, który oczywiście byłby zlokalizowany w adriatyckiej części regionu, byłby wspólny dla państw regionu lub przynajmniej dla większości z nich. Umożliwiłyby przesył LNG pochodzącego od najbardziej oddalonych dostawców, a w późniejszym czasie z produkcji we wschodniej części Morza Śródziemnego (płyta cypryjska).

4.1.1. Niedawne podpisanie (10 lipca 2015 r.), w ramach połączenia gazowego dla Europy Środkowej i Południowo-Wschodniej (CESEC), protokołu ustaleń między Komisją Europejską a Austrią, Bułgarią, Chorwacją, Grecją, Węgrami, Włochami, Rumunią, Słowacją, Słowenią, Albanią, była jugosłowiańska republika Macedonii, Serbią i Ukrainą, powinno umożliwić zwiększenie dywersyfikacji dostaw gazu ziemnego oraz integracji rynków w tym regionie. EKES apeluje o uczestnictwo Czarnogóry w tym porozumieniu.

4.2. Regionalny koszyk energetyczny jest w istocie niezrównoważony. Nie istnieje prawdziwy rynek energetyczny. Struktura koszyka różni się w poszczególnych krajach. Ceny niemal zawsze są regulowane i często utrzymywane na sztucznie zaniżonym poziomie, co nie zachęca do efektywności energetycznej ani do inwestowania w zróżnicowane źródła energii.

4.3. Węgiel stanowi ogółem ponad 50 % zużywanej energii, ropa naftowa i produkty naftowe ponad 30 %, a gaz „tylko” około 10 %. Wytwarzanie energii z odpadów i biopaliw zdobywa popularność, lecz bez uzgodnionego planu.

4.4. Według licznych źródeł (MAE, REN) i analiz, państwa Bałkanów Zachodnich posiadają znaczny potencjał w dziedzinie energii ze źródeł odnawialnych, który należy zmobilizować i wesprzeć za pomocą inwestycji, aby umożliwić państwom uczestnictwo w „Ramach politycznych na okres do 2030 r. dotyczących klimatu i energii”:

- znaczne nasłonecznienie przez większą część roku. Potencjał fotowoltaiczny, poddawany obecnie ocenie, powinien być wykorzystywany za pośrednictwem różnych partnerstw, w tym spółdzielni i wspólnot, oraz wspierany poprzez stabilne ramy prawne,
- elektrownie wodne (zapory lub elektrownie przepływowe) są bardzo słabo eksploatowane, z wyjątkiem znaczących projektów w Albanii oraz projektów o mniejszej skali w Serbii i Czarnogórze; należy promować elektrownie szczytowo-pompowe,
- to samo dotyczy wykorzystania bioenergii i energii wiatru, które dopiero kielkują, lecz z uwagi na dostępność gruntów pozwalających na ich eksploatację zapowiadają się obiecująco,
- częścią nowego krajobrazu energetycznego musi być rola spółdzielni i producentów-konsumentów (prosumentów).

Odsyłamy w szczególności do znakomitego badania SEENET (*South East Europe network on natural resources, energy and transport*).

4.4.1. Perspektywy te należy przeanalizować pod względem koordynacji inwestycji, lecz przede wszystkim możliwości rozwoju działalności i tworzenia miejsc pracy, szczególnie w dziedzinie nowych technologii energetycznych (*green jobs*) i zwalczania ubóstwa energetycznego. Wspólnota Energetyczna powinna służyć rozwojowi tych działań, korzystając przy tym ze wsparcia EBI.

4.4.2. Przewidziane w procesie przystąpienia do UE „instrumenty na rzecz społeczeństwa obywatelskiego” powinny przyczynić się do realizacji obywatelskich projektów energetycznych (projekty zaproponowane przez stowarzyszenia, spółdzielnie, organizacje pozarządowe itp.).

Bruksela, 8 października 2015 r.

Przewodniczący
Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego
Georges DASSIS
